

Karlova Univerzita

Filozofická fakulta

Studijní obor: Hispanistika

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nikol Šabatová

**ČERNOŠKÝ A S NÍM SPOJENÝ ŽENSKÝ ELEMENT
V HISPÁNSKÉ LITARATUŘE**

Gertrudis Goméz de Avellaneda y Artega - Sab

Black and the related feminine element in the hispanic literature

Gertrudis Goméz de Avellaneda y Artega - Sab

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Praha 2014

Poděkování

Mé poděkování patří především mojí vedoucí práce, paní doktorce Doře Polákové za odborné vedení, milý přístup a poskytnutí cenných informací. Dále děkuji paní doktorce Markétě Křížové a panu Josefu Opatrnému za ochotné doporučení vhodných materiálů a také Javierovi Gonzálezi Lozanu za revizi překladu do cizí řeči. Děkuji také všem ostatním osobám, které mě v psaní jakkoli podporovaly a pomáhaly mi.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. července 2014

Nikol Šabatová

Abstrakt

V své bakalářské práci rozebírám postavení černošského obyvatelstva ve společnosti Latinské Ameriky v 19. století. Dále toto téma rozvádím o problematiku postavení ženy, která se často staví jako paralela k problematice černošského etnika. Ze všech autorek se věnuji především Gertrudis Gomézové de Avellaneda a jejímu kontroverznímu románu *Sab*, který nejlépe vystihuje předmět této práce.

Abstract

In my bachelor's work I am analyzing the position of the black population within the Latin American society in the 19th century. Furthermore the topic is extended by handling the issue of women's position in the mentioned society, which is often presented as a parallel to the problem of the black ethnic group. I have chosen to base my work primarily on the controversial novel *Sab* written by Gertrudis Goméz de Avellaneda which is precisely depicting the object of this study.

Klíčová slova:

Černošské etnikum, Ženy, Postavení žen/ černochoů v Latinské Americe, Otroctví, Latinská Amerika, Emancipace, Gertrudis Goméz de Avellaneda y Ortega, *Sab*, 19. století, Román, Feminismus

Key words:

Black ethnic group, Women, Position of women/black man in Latin America, Slavery, Latin America, Emancipation, Gertrudis Goméz de Avellaneda y Ortega, *Sab*, Novel, Feminism

Obsah

1. ÚVOD	6
2. HISTORIE POSTAVENÍ ČERNOŠSKÉHO OBYVATELSTVA A ŽEN V SPOLEČNOSTI	7
3. SPOJENÍ ČERNOŠSKÉ A ŽENSKÉ OTÁZKY V LATINSKÉ AMERICE A ŠPANĚLSKU V 19. STOLETÍ.....	9
4. GERTRUDIS GOMÉZ DE AVELLANEDA, PRŮKOPNICE ŽENSKÉ LITERATURY V LATINSKÉ AMERICE	12
4.1. Tvorba Gertrudis Gomézové de Avellaneda	13
5. TEORIE POSTAVY V NARATIVNÍM TEXTU	15
5.1. Teorie aplikovaná na román <i>Sab</i>	17
6. PARALELA ŽENSKÉHO A ČERNOŠSKÉHO POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI V DÍLE <i>SAB</i> OD GERTRUDIS GOMÉZ DE AVELLANEDA	18
6.1. Falešný nářek pro černé otroky podle Richarda I. Jacksona.....	21
6.2. Paradigma barbarství a civilizace v románu	24
6.3. Postavy románu	26
6.3.1. Ženské postavy	26
6.3.2. Mužské postavy	30
6.4. Problematické momenty v románu	34
7. ZÁVĚR	37
8. SHRUTÍ	39
8.1. Resumé	39
8.2. Resumen	42
9. SEZNAM LITERATURY	45
10. POZNÁMKOVÝ APARÁT.....	47

1. Úvod

V této bakalářské práci se dozvíme něco o genderových poměrech v Latinské Americe a Španělsku kolem devatenáctého století a stejně tak o podmínkách pro život černošského obyvatelstva, naverbovaného z Afriky za prací. Nejdříve se podíváme do hluboké historie, abychom zjistili původ této problematiky a poukázali tím na její závažnost, jelikož se nejedná o žádnou novodobou záležitost. Budeme tedy pojednávat o starověkém otroctví, jakým způsobem bylo nahlíženo tehdy na otroky a co pro společnost znamenali. Poté se také zaměříme na ženu a její postavení už od pravěku, což budeme následovně srovnávat se současnými poměry v některých odlehlých kmenech různě po světě.

Později se zaměříme přímo na devatenácté století, tedy období, kdy se nejvíce začaly ženy dostávat do povědomí a probíjet se literárně na veřejnou scénu. Společnost také čím dál více protestovala proti otrokářství a kritizovala jej pomocí všech možných prostředků a to především literatury. V této kapitole poprvé zmíníme naší hlavní autorku, a tedy Gertrudis Gómez de Avellaneda, kterou se budeme zabývat později více dopodrobna. Zařadíme ji mezi hlavní autorky, které se zasadily o ženskou a černošskou emancipaci ve společnosti. Nyní se dostáváme ke klíčovému bodu, kde osvětlujeme, co mají tato dvě témata tolik společného. Černošské etnikum, stejně jako ženy trpí od počátku věků velkým útlakem, nemají umožněno věnovat se stejným činnostem jako muži, nebo v případě černého etnika jako bílí muži, nemají svobodu slova a musí se v životě stále podřizovat.

S tímto Gertrudis Gomézová ostře nesouhlasí, zvláště proto, že se jí situace osobně týká a tak se pomocí své literatury snaží ukázat svojí ženskou sílu slova, kterou ještě umocňuje spolu s protestem proti otrokářství. Její romantické dílo bylo v době jeho vzniku velmi odvážné a kritizované. Pravdou však je, že tímto otevřela dveře a oči mnohým jiným ženským autorkám a ženám obecně a tak je dnes považována za průkopnici v hájení ženských práv a předchůdkyni feminismu. Zároveň také posunula celkové myšlení společnosti poukázáním na nesprávnost útlaku obecně, čímž o krok pomohla ke zrušení otroctví v pozdější době.

V druhé části této bakalářské práce se již konkrétně zaměříme na samotné dílo *Sab* od Gertrudis Gomézové, jež právě nejlépe vystihuje problematiku předmětu našeho zkoumání. Rozebereme dopodrobna postavy románu, účel díla a také poukážeme na kontroverzní momenty. V závěru pak shrneme obsah celé bakalářské práce.

2. Historie postavení černošského obyvatelstva a žen ve společnosti

Ženská podřízenost, stejně jako otroctví, sahá hluboko do historie a je ovlivněna několika faktory. Jedním z hlavních je především menší a slabší konstituce ženské postavy, což přirozeně vede k teorii o zákonu nadvlády silnějšího, jímž je v našem případě muž. Ten toho však nezřídka využívá a na základě toho vznikají celosvětová bezpráví, promítající se do nejrůznějších oblastí.

Podíváme-li se na obrázek genderového rozlišení u některých přírodních kmenů, které jsou civilizací téměř nedotčeny, všimneme si hned několika poznatků.

Etnografové předložili detailní materiály, které se zabývají mýty, rituály a každodenní činností těchto společenství, která mají jasně stanovená postavení ženy a muže. Většina těchto studií pochází z Papui Nové Guiney nebo z amazonských deštných pralesů, kde je nepřátelství k ženám zvláště živé a rozsáhlé. Mužští příslušníci například kmene Mundurucu v Brazílii se vyznačují hlavně svojí nelítostností a ponižováním žen.¹ Manželky jsou často oddané svým mužům, od mladých žen se očekává, že budou sedět a rovněž chodit v pozadí a starat se o muže. Veřejné prokazování mužnosti se většinou navzájem doplňuje s ženskou podřízeností, jako například uposlechnutím rozkazů, vyhýbání se oslovování mužů na veřejnosti, či sezení v zadních řadách na shromážděních.²

Stejně tak otroctví si již od samých počátků lidstva našlo ve společnosti své místo. Celý systém otroctví vznikl na základě potřeby pracovní síly za minimální náklady. Tento jev se vyskytoval stejně v primitivních, jako v „civilizovaných“ společnostech. Nejmarkantněji bychom to však pocítili v antickém Římě či Řecku, kde byli na otrocích hospodářsky závislí.

Nejčastějšími otroky byli právě černoši zavedení z Afriky. V antickém prostředí však i přes povstání samotných otroků nedošlo ke zpochybnění tohoto systému. Ačkoliv se mohlo jevit otroctví jakkoli v rozporu s antickou filosofií vehementně opěvující svobodu a lásku, vysvětlení je takové, že otroci v této společnosti nebyli považováni za lidi, ale za nástroje³. Velcí myslitelé této doby jako Platón, Seneca či Aristoteles se

¹ COLTRANE, Scott. *The Micropolitics of Gender in Nonindustrial Societies*. Riverside. University of Carolina, 1992, s.87

² Ibidem, s. 89

³ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Otroctví v Novém světě od 15. Do 19. Století*. Brno. Nakladatelství Lidové noviny. 2013, s. 22

k tomuto tématu často odkazovali ve svých pojednáních, například Aristotelés ve svém pojednání *Politika*:

Jako pro jednotlivá umění a řemesla jest nutno míti vhodné nástroje, má-li se výkon dokonale provésti, (tak i pro hospodáře) z nástrojů jedny jsou neoduševnělé, druhé oduševnělé. (...) Ten totiž, kdo přirozeně nenáleží sobě, nýbrž jinému, ale je člověkem, jest od přirozenosti otrokem. Jinému pak náleží člověk, který, i když jest člověkem, jest součástí majetku (...) etc.⁴

⁴ Ibidem

3. Spojení černošské a ženské otázky v Latinské Americe a Španělsku v 19. století

Obě skupiny - ženy i otroci - byly značně vykořisťovány. Hodnotu, jakou měli otroci ve společnosti a způsoby, jakými s nimi bylo zacházeno, přímo odrážely způsoby zacházení se ženou, které měly za úkol docílit její dokonalé podřízení.⁵

Za průkopnici v oblasti literatury psané ženami bychom mohli považovat autorku Gertrudis Gómez de Avellaneda. Ačkoliv Susan Kirkpatricková⁶ tvrdí, že se ženské tendence psát romantickou literaturu (jako díla velkých romantických autorů té doby, např. Esproncedy, Bécquera, apod.) neobjevily dříve než ve 20. století, nikdo nemůže popřít, že se ženská snaha o literární začlenění do společnosti velmi silně projevovala už ve století devatenáctém.

Usilovaly o to i přes problémy a překážky, které se jim tímto naskýtal prostřednictvím mužsky orientované společnosti. Vymanění se z tohoto společenského postavení, vynaložení úsilí pro změnu podmínek spisovatelek, pro změnu maskulinních modelů a nalezení vlastního hlasu bylo výsledkem kolektivní práce. Začleněním ženských čtenářek do literárního světa se utvořilo nové velké publikum, které vyžadovalo jiné literární styly a navíc se tyto ženy i zúčastňovaly romantického hnutí – scházely se, předávaly si texty, dopisovaly si a podobně. Některé se pak stávaly excelentními autorkami, dobře si vědomy svého průkopnictví.

Intelektuální a kulturní činnost žen ulehčily reformy, které jim umožnily přístup k literatuře. Stejně tak se změnily i liberální plány ku jejich prospěchu. Zároveň by se ale již u samotného romantického hnutí mohl přepokládat přirozený zájem ze strany žen díky jejich smyslu pro cit, který jim nakonec k literárnímu začlenění v období romantismu velmi pomohl. Za další byly romantickým spisovatelkám velkou inspirací autorky tradiční ženské literatury jako například Safo, Santa Teresa, George Sandová, a další, které se staly jejich modely. I přes to se však ženy v těchto dobách setkávaly s omezeními, která jim neumožňovala stejné podmínky jako mužům. Díky tomu vznikla polemika o neslučitelnosti literatury s ženskou podstatou.

Tradicionalisté nebyli příliš nakloněni snaze o začlenění ženy do intelektuálního světa, maximálně v jasně stanovených okruzích. Takto to formuloval Gustav Deville:

⁵ MOI, Toril. *Teoría literaria feminista*. Madrid. Cátedra, 1995. str. 35

⁶ SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. Sab. Madrid. Cátedra. 2013, s. 41

Žena musí být ženou a nepřekračovat hranici tvrdého a nelítostného osudu určeného muži na této zemi. Ať píše básně, ať je umělkyní, ale nikdy vzdělanou. Ať pozoruje a uvažuje, ale ne bez narušování řádu daných věcí. Touha zazářit v literatuře a ukazovat na odív své vzdělání se může pouze jednou cestou a já osobně srdečně nesnáším encyklopedické ženy, které Angličané nazývají *blue-stockins*. Španělka by se neměla pokoušet o bláznivé dramatické fantazie, ani o krvavá epická veledíla či o historické romány. Za prvé jí totiž chybí síla na udržení melodických akcentů v emfatickém ladění a za druhé málo rozumí věcem v reálném životě, které jsou důležité pro správnou analýzu a precizní popisy.⁷

Podle Devilla by měly ženy psát maximálně takové žánry, které byly v té době považovány za nižší. Tím nesmiřitelně směřoval k ženám, aby se stávaly spisovatelkami druhé třídy a zakazoval jim věnovat se literatuře prvního řádu ve kterém by se zabývaly velkými tématy lidstva, nebo vážnými problémy své doby. Žena se měla omezit na opěvování takových témat, která by jí nevytrhla z její ustálené funkce ve společnosti, tedy na: radostnou lásku, rodinné oslavy, květiny a tak podobně. Mohla tedy psát o tématech, pro která dostala cit od přírody. Neměla by přestávat udržovat rodinný krb a místo toho se nemístně vměšovat do témat, která jsou výhradně mužská, jako například: zklamání, ztracené iluze nebo nespokojenost.

Z čistě moralizující a vzdělávací perspektivy se podporovaly časopisy směřované ženskému publiku, které se zabývaly tou nejsubtilnější poezií a plačtivou prózou.

V tomto nepřátelském prostředí se ženské spisovatelky rozhodly si vypomoci a seznámily se. Susan Kirkpatricková označila toto společné vědomí názvem „lyrické bratrství“. Psaly si dopisy, věnovaly si básně a podobně. Pokoušely se také psát o tématech, která měly společná: bolestný osud žen, odsunutí žen v literárním světě (právo na intelektuální činnost a literární tvorbu), atd. Také se ale nemůže zapřít podpora, kterou spisovatelky dostávaly od některých svých mužských kolegů, jenž se zasazovali o jejich lepší přijetí do literárního světa.

První skupina spisovatelek 19. století zrealizovala liberální protest, který nesouhlasil s Devillovým konzervativním návrhem. Romány Gertrudis Gómézové de Avellaneda nebo lyrické básně a satiry Caroliny Coronadové nepasovaly do norem pozitivně smýšlející společnosti.

⁷ *Influencia de las poetisas españolas en la literatura*. Revista de Madrid, 2. época, tomo II, Imprenta de la Sociedad Literaria y Tipográfica, 1844, s. 193-194

Jako velmi dobře poznamenává Rosario Rexach o Gertrudis Gómézové:

Ve svém díle brojí proti všem typům konvenčního života i umění, zvelebují svobodu v každé její formě, odevzdává se citům a opěvuje všechny, kteří jsou na okraji společnosti, jako beduíny, darebáky, dobrodruhy, vyhnance nebo otroky. A také ženy, které ona sama považuje za další otroky.⁸

⁸SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. Sab. Madrid. Cátedra, 2013, s. 45

4. Gertrudis Gómez de Avellaneda, průkopnice ženské literatury v Latinské Americe

Gertrudis Gómezová se narodila 23. března 1814 v dřívějším městě Santa María de Puetro Príncipe, neboli v dnešním Camagüey. Byla známá pod přezdívkami „La Avellaneda“ nebo „Tula“, je jednou z nejvýznamnějších spisovatelek 19. století a přední postavou hispano-amerického romantismu.

O jejím životě víme poměrně mnoho, a to především díky obsáhlé sbírce dopisů, která se dochovala. Tyto texty jsou základem pro odhalení jejího životopisu a zároveň tvoří velmi hodnotný svazek po literární stránce tím spíše, že se zde Gertrudis neomezuje na nějaký literární styl, ani není vázána předsudky společnosti, která ji v psaní drží zkrátka.⁹ Jedním z nejvýznamnějších pramenů, díky kterým se mnohé dozvídáme o jejím soukromém životě, je intimní korespondence s jejím dlouholetým milencem, Ignaciem Cepedou, jenž je posléze zveřejněná jako literární dílo.

Gertrudis Gómezová byla ve své době považována za jednu z nejlepších autorů romantismu obecně. Příznivci jí často také přirovnávaly k Sor Juaně Inéz de la Cruz, spisovatelkou 17. století, proslavenou svým osobitým literárním projevem orodující za ženská práva¹⁰. Životem i dílem Gertrudis Gómezové se zabývají současné studie, které jsou velmi oceňované odbornou veřejností. Životní prostředí, které ji obklopovalo, její vášnivý temperament, štědrost i značné rebelství proti společenským úzům ji oddělovalo od většiny autorů její doby a udělalo z ní předchůdkyni feministického proudu ve Španělsku.

Její tvorba však byla do značné míry inspirována vlastním životem, během kterého utrpěla mnoho osudových ran, mezi nimi například smrt otce, urychlená svatba její matky s novým mužem a následný odjezd do Španělska, smrt jejích dvou manželů, či ztráta milence Ignacia Cepedy, ke kterému vzhlížela snad celý svůj život.

Vyrůstala v milující zámožné rodině, kde bylo zvykem mít vlastní služebné černošské rasy, z nichž mnozí byli otroky.¹¹ Ve svých devíti letech však umírá její otec a její matka se ještě téže roku vydává za jiného muže, D.Gaspára de Escalada. Rodina připravila malé Gertrudis svatbu s výhodnou partií, dívka však 1930 manželský slib zrušila a utekla kvůli jinému mladíkovi jménem Loynaz, který se však později oženil

⁹ Ibidem, s. 11

¹⁰ Harter A. Hugh. *Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Boston: Twayne, K. G. Hall, 1981, s. 182

¹¹ SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. Sab. Madrid. Cátedra, 2013, s. 12

s její nejvěrnější kamarádkou. Tento fakt způsobil naprosté osamocení mladé Gertrudis, zklamání z rodiny, přátelství a společnosti obecně. Poté se Gertrudis naplno ponořila do literárního světa.

Je třeba zdůraznit, že se jí dostalo mimořádného vzdělání na ženu této doby, zvláště bereme-li v potaz značnou nedostupnost literatury pro ženy obecně, snad vyjma náboženských textů, nebo dále znemožňování kreativní tvorby, jež byla považována pro ženskou morálku za velmi škodlivou. Informovanost a sečtělost Gertrudis se projevuje v její tvorbě. Je známo, že znala do hloubky španělskou a francouzskou literaturu. Jelikož pocházela z otrokářské rodiny, což napomohlo k jejímu rebelství, vytváří ve své literatuře černošskou mužskou postavu nadřazenou bílému lakomci. Zde začíná vyjadřovat nesouhlas ke svému vlastnímu společenskému postavení.¹²

4.1. Tvorba Gertrudis Gomézové

Beletrie studované autorky byla hodnocena jako méně kvalitní, než její lyrická poezie a dramata. Její próza, jak se zdá, nedosahuje stejného docenění jako zbytek její literární tvorby, včetně sbírky dopisů, jež mají vysokou životopisnou hodnotu a z estetického hlediska obsahují brilantní momenty. *Sab* je nicméně významným dílem mimo jiné také díky abolicionistickým prvkům, které v něm můžeme postřehnout.¹³

Sociální kritika spočívá v poukázání na problematiku otroctví prostřednictvím postavení ženy ve společnosti. Ve srovnání mezi oběma otroctvími však hodnotí to ženské ještě hůře, jak praví Sab ve stejnojmenném románu:

¡Oh!, ¡las mujeres! ¡Pobres y ciegas víctimas! Como los esclavos, ellas arrastran pacientemente su cadena y bajan la cabeza bajo el yugo de las leyes humanas. Sin otra guía que su corazón ignorante y crédulo eligen un dueño para toda la vida. El esclavo, al menos, puede cambiar de amo, puede esperar que juntando oro comprará algún día su libertad.¹⁴

Ó, ženy! Nebohé a slepé oběti! Jako otroci pokorně táhnou svůj řetěz a sklánějí hlavu pod tíhou břemene lidských zákonů. Bez jediné nápomoci než od svého nevědomého a důvěřivého srdce si vybírají pána na celý život. Otroek alespoň může změnit pána, může vyčkat dne, kdy nahromadí dostatek jmění pro vykoupení vlastní svobody.

¹² Ibidem,

¹³ Ibidem, s. 41

¹⁴ AVELLANEDA, Gertrudis Goméz de. *Sab*. Madrid. Cátedra. Edición núm. 10 de Servera, José de, 2003, s. 270. (Pokud není uvedeno jinak, překlady citací jsou autorčiny)

Sab, stejně jako její druhé dílo podobného rázu *Dos mujeres* byly zakázány na Kubě jako nebezpečí pro morální hodnoty společnosti a z důvodu, že byl obsah *Saba* považován za zvrácené dogma, jenž bylo kritikou morálky a otrokářského systému na Kubě. Dílo *Dos mujeres* bylo zakázané, protože bylo považované za nemorální. Je velmi zajímavé, že Gomézová vyloučila právě tyto dva romány ze své finální edice *Obras literarias* v roce 1869-1871. Jednoduchou interpretací tohoto faktu by mohla být její potřeba přizpůsobit se věčnému kulturnímu nátlaku. Stejně jako napsala v dopise Cepedovi: „Jsem znavena světem, dary, křivdami, slávou a především životem.“¹⁵ Mnozí by se mohli domnívat, že tato díla byla vyřazena právě kvůli autorčiným obavám, že by jejich nepřátelské a nekonformní sdělení mohlo narušit kompletní dílo Gertrudis Gomézové, která se na jeho základě chtěla stát kanonickým „autorem“ v mužské kultuře.

Život Gertrudis Gomézové byl považován za ideální romantický model. Intenzivní prožívání protikladných okamžiků jako štěstí a smutek, vášnivý charakter, tolik zřejmý z její korespondence, celkové vytržení jak z rodiny, tak vlasti či problémy v milostné oblasti z ní učinilo romantičku par excellence.¹⁶

¹⁵ PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Caribbean studies. New York: Peter Lang publishing, 2003. ISBN 0-8204-5734-5, s. 200

¹⁶ SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. *Sab*. Madrid. Cátedra, 2013, s. 41

5. Teorie postavy v narativním textu

Postava v próze hraje jednu z nejdůležitějších rolí a s tím přichází i nesčetné možnosti pojmání charakteru, vzhledu, poslání postavy a variace těchto prvků mezi sebou. Jak zajímavě podotkl Tomáš Kubíček ve své knize *Naratologie*¹⁷, postava schválně působí na čtenáře velice specifickým dojmem a snaží se v něm nabudit dojem, že je reálná. Ve skutečnosti je však postava jen pouhým produktem myšlenek autora, která nabývá existence teprve v momentu převedení těchto myšlenek do lingvistické formy. Jazyk nám umožňuje převést naše pohnutky na papír, čímž teprve vnášíme literárnímu charakteru život. Nezřídka se tedy vzhledneme v některé literární postavě, pociťujeme sympatie k té a antipatie k oné, jelikož její chování shledáváme za familiární. Zajímavý postřeh máme k dispozici od Fostera, jehož Kubíček cituje ve své studii:

V každodenním životě nikdy nerozumíme jeden druhému, nejsme ani dobří jasnovidci, ani se jeden druhému nesvěřujeme. Známe se jen přibližně, podle vnějších znaků, ty ostatně stačí pro společenské a dokonce i pro intimní vztahy. Ale lidem v románu může člověk dokonale porozumět, jestliže si to spisovatel přeje...A tak se stává, že lidé v románu se zdají často skutečnější, nežli naši přátelé.¹⁸

Foster tímto tvrzením poukazuje na jakousi intimní blízkost mezi čtenářem a postavou, která navozuje představu reálných osob, ne-li ještě skutečnějších než lidí. Pozorujeme, co cítí, co si myslí, co je vede k jejich názorům a činům. Vše je však pouhou iluzí, protože literární postava není ničím jiným než umělým konstruktem, vytvořeným autorem. Je to pouhý fiktivní trik, který způsobuje, že sympatizujeme i s těmi největšími „záporáky“. Tento fakt však poukazuje na neúplnost a nereálnost postav, a tedy na jejich povahu být fikční.

V současné době máme k dispozici návrh komplexního pojetí postavy od Jamese Phelana, která je skládá z tří dimenzí¹⁹:

¹⁷ T. KUBÍČEK, J. HRABAL, P.A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha. Dauphin, 2013. s. 66

¹⁸ *Ibidem*, s. 57

¹⁹ *Ibidem*, s. 62

Syntetická dimenze – jde o textové znaky, kterými konstruuje postavu, neodkazuje na reálnou postavu. Součástí syntetické dimenze je uvědomování si faktu, že před sebou máme pouhý konstrukt.

Mimetická dimenze – zde je snahou postavy dovolat se našich vlastních zkušeností s podobnými situacemi jako v reálném životě. V závěru pak dochází ke ztotožnění čtenáře s těmito postavami. Jak Kubíček zmiňuje, nejlépe toto vystihla Marie-Laure Ryanová: „Copak bychom věřili ve výslednou úspěšnost našich oblíbených postav..., kdybychom je považovali za pouhé soubory textově určených znaků“(Ibid.)

Tematická dimenze - každá postava plní v rámci svého poslání určitý úkol, byla stvořena za nějakým účelem, nikoliv zbůhdarma, a tento účel slouží v její prospěch.

Charakter literární postavy se může zakládat na osobních zkušenostech samotného autora, ovšem vždy jsou nějakým způsobem upraveny, dokresleny, jinak interpretovány, nebo zcela přetvořeny podle zájmu autora. Mnohdy si tvůrce literárního hrdiny alespoň prostřednictvím psaní splní svůj sen stvořením někoho, kým by chtěl být on sám.

Jak už jsme říkali na začátku, postava může mít několik podob a podle toho se rozděluje na základní druhy. Různí literární vědci to pojmenovali rozličnými názvy, jako příklad uvádí Kubíček opět Foster²⁰, který označil postavy za *ploché/kulaté* s tím, že ploché měli přidělené určité charakterové vlastnosti, které se v průběhu vyprávění neměnily a postava se nevyvíjela. Kulaté měly naopak komplexní soubor vlastností, stále čtenáře překvapovaly a mohly se během vyprávění měnit a vyvíjet. V podobném duchu mluvila o postavách také Daniela Hodrová, a to jako o *definicích a hypotézách*. Postavy v *definicích* Hodrová klasifikuje jako textově uzavřené a předvídatelné. Naopak postavy v *hypotézách* představují tajemství, mohou jednat neočekávaně a nabízejí velký prostor pro rozličné interpretace. Samotný Kubíček se přiklání k obecnějšímu označení postav na *jednoduché a komplexní*, či podobnou protikladnou definiční dvojici: *statické a dynamické*. Další významné rozdělení je také na hlavní a vedlejší, či kladné a záporné postavy. Velmi záleží na intenci díla, zda-li jde o zábavnou, buditelskou, romantickou, experimentální literaturu, nebo o bildungsroman či třeba pohádku. Vždy platí, že pokud dílem klademe hlavní důraz na sdělení, a tedy na obsah, neměla by být jeho forma příliš složitá.

²⁰ Ibidem

5.1. Teorie aplikovaná na román *Sab*

Kdybychom aplikovali teorii zmíněnou výše na předmět našeho zkoumání, došli bychom závěru, že postavy v tomto díle jsou spíše, ačkoliv tomu tak není stoprocentně, odrazem vždy první z dvojice definic, a sice *ploché, statické, jednoduché* či nahlíženy v *definicích*. Vzhledem k tomu, že je *Sab* napsaný v romantickém stylu, působil by opačný charakter postav spíše rušivě. Nemůžeme však říci, že jsou všechny postavy zcela ploché. Například samotný Sab je svým způsobem záhadný. Od začátku sice víme, že je dobrý, hodný a štedrý, ovšem v jednu chvíli také uvažuje o vraždě²¹. Také od Carlotina snoubence Enriqueho po tři čtvrtě knihy nevíme, co přesně čekat. Ačkoli ho vnější vypravěč a ostatní postavy spíše haní, jeho vlastní chování o tom většinu románu zcela nevypovídá. Na závěr však zjišťujeme, že je opravdu takový, jak ho většina vnímala, tedy záporně. Vypovídá to tedy opět o jeho přetvářce, která není žádnou kladnou vlastností. Mimo těchto dvou zde však máme Carlotu, či Carlotina otce a Terezu, kteří jsou od začátku dobří a i přes občasné Tereziny chmurné myšlenky jsou všichni po celou dobu idylicky kladní. O to více vyniká jádro sdělení, čehož chtěla Gertrudis Gomézová docílit.

Naše dílo lze také dosadit do návrhu komplexního pojetí postavy podle Jamese Phelana. Jelikož je *Sab* také fikcí, nereferují jeho textové znaky podle první syntaktické dimenze k reálným postavám, ovšem protože nese toto dílo silnou sociální kritiku reálné situace, nevztahuje se na něj tato dimenze zcela bezvýhradně. V *Sabovi* však vede silná mimetická dimenze a to zejména s apelem na ženy. Cílem je, aby se ženy v hrdince vzhledly a stejně tak, aby se v poznali muži v záporných mužských postavách. Není těžké uhádnout, že jejich odezva k této kritice nebyla zrovna kladná, to však autorka předpokládala.

Co se týče dimenze tematické, i ta je v našem díle velmi důležitá, neboť každá postava, jak už hlavní či vedlejší, nese svůj konkrétní důležitý úkol a spojením těchto úkolů získáme dokonalý obraz kritického postoje Gertrudis Gomézové k tehdejší morálce společnosti.

²¹ Viz kapitola 6.3.2.1.

6. Paralela ženského a černošského postavení ve společnosti v díle *Sab*

¿Quién eres? ¿Cuál es tu patria?...Las influencias tiranas de mi estrella, me formaron monstruo de especies tan raras que gozo de heroica estirpe allá en las dotes del alma siendo el despreciado del mundo.

Cañizares²²

(Kdo jsi? Jakou máš vlast?.. Tyranské vlivy mého osudu ze mě učinily monstrum tak podivných druhů, že se v duši těším hrdinské rodové linii a zároveň jsem opovrhovaným světa.)

Těmito slovy začíná příběh Saba, který budeme rozebírat. Tato citace zvolená autorkou vypovídá mnohé o obsahu celé knihy.

Sab, napsaný v raném 19. století, je prvním romantickým protitrokářským dílem psaném na Kubě. Obsahuje mnoho prvků progresivní literatury, jako například zvolené dráždivé téma považované za tabu, které je o to kurióznější, že o něm napsala žena. Cílem celého románu je snaha otevřít oči společnosti, jakým nevybraným způsobem je na světě zacházeno s některými osobami, zatímco jiní si vyhrazují právo na svrchovanost. Než bylo otroctví na Kubě definitivně zrušeno roku 1886, vystupoval černý otrok často v realistických a romantických dílech jako oběť krutého a nelidského zacházení. Se stejnou tematikou jako *Sab* je napsaný také *Bug Jargal* od Victora Huga, publikovaný 1818, kterého Gertrudis Gomézová s největší pravděpodobností četla, či *Uncle Tom's cabin* napsaný Američankou Harriet Beecher Stowe.

Láska, kterou Sab hoří ke Carlotě překračuje pozemské hranice. Záměr autorky je, aby se čtenář otřásl nad hloupostí společnosti, jenž „ukřižovala“ člověka s dobrým srdcem pouze pro jeho tmavší pleť, aby se k moci dostal chamtivý Enrique, absolutně nehodný Carlotiny lásky a který jí sprostě zatajoval před svatbou svůj skutečný, a tedy ekonomický záměr svazku.²³

Není překvapivé, že se po vydání knihy *Sab* vzedmulo nemalé pozdvižení ze strany především mužských čtenářů. Literaturu podobného rázu by od ženy v žádném případě v tehdejší době nečekali a proto v nich vzbuzovala na jednu stranu obdiv a

²² AVELLANEDA, Gertrudis Goméz de. *Sab*. Madrid. Cátedra. Edición núm. 10 de Servera, José de, 2003, s. 101

²³ MATHEUS, John F. *African Footprints in Hispanic-American Literature*. Journal of Negro history. Vol. 23, No. 3. Asociacion for the Study of African American Life and History, Inc. 1938, s. 286

uznání a na druhou stranu nesouhlas a obavy z konkurence, která byla od ženy nepředstavitelná.²⁴

Autorka se nezdívá kdy ve svém díle odkazuje k Bohu, kterého vyzdvihuje jako všemohoucího, který dohlíží na chudé stejně jako na bohaté a mocné. Jeho zákony by se neměly zaměňovat se zákony mužů.

Tu destino es triste, pobre ángel, pero no te vuelvas nunca contra Dios, ni equivoques con sus santas leyes los leyes de los hombres. (...) Dios es el Dios de los débiles como de los fuertes.²⁵

(Tvůj osud je smutný, nebohý anděle, ale neobracej se nikdy k Bohu zády, ani nezaměňuj jeho svaté zákony se zákony lidské. Bůh je Bohem slabých stejně jako silných.)

Svět *Saba* jasně ilustruje, jak silně se od sebe odlišují Boží zákony a zákony lidské, čímž se vychyluje rovnováha ve společnosti v souvislosti s černými otroky, potažmo bílými ženami.

Me acuerdo que cuando mi amo me enviaba a confesar mis culpas a los pies de un sacerdote, yo preguntaba al *ministro de Dios* qué haría para alcanzar la virtud. La virtud del *esclavo*, me respondía, es *obedecer y callar, servir con humildad y resignación* a sus legítimos dueños, y no juzgarlos nunca.²⁶

Častá mužská kliše jako: „*obedecer y callar, servir con humildad y resignación*“²⁷ (pozn. překlad: poslouchat a být zticha, sloužit s pokorou a rezignací) byly vkládány do úst mužským příslušníkům jak církví, tak státních institucí, či rodin a tím se z toho stávala omezení, která jasně znemožňovala každý ženský pokus o vyjádření své subjektivní identity.

V polovině devatenáctého století vycházely mužské úvahy o existenciální a spirituální moci z všemocné autority Boha a otce, která byla vykonávána církví, státem a rodinou. A tak se díky sociálně kulturním hodnotám postupně marginalizovalo černé obyvatelstvo a ženy, jenž byli tímto donuceni k velkému odříkání.

Součástí strategie literárního díla *Sab* je vyzdvižení důležitosti sebeuvědomění a sebepoznání, což jsou mezikroky nezbytné pro lepší přiblížení k Bohu, pro vlastní povznesení nad restrikcemi, které jsou jen výplodem velkého úsilí církve, provolávající

²⁴ Cf. DEVILLE, Gustave, viz kapitola 3. s. 10

²⁵ PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Caribbean studies. New York. Peter Lang publishing. 2003, s. 97

²⁶ Ibidem

²⁷ Ibidem

tato usnesení ve jménu Boha. Sab implicitně přináší úlevu ženám prostřednictvím svého projevu v dopise, kde zdůrazňuje jejich lidskou až božskou identitu, raději než jí nechat v zapomnění a nepoznanou. Sabův dopis symbolizuje uznání ženy jako božské bytosti, což je ještě podtrženo v jeho poslední chvalozpěvné větě věnované Carlotě a Terese:

¡Carlota!.. Acaso ahora mismo... – muera yo antes - ¡Dios mío!..mi alma vuela hacia ti...adiós Teresa...la pluma cae de mi mano... ¡adiós!.. Yo he amado, yo he vivido...ya no vivo...pero aún amo.²⁸

(Carloto! ..Možná, že v tuhle chvíli..právě umírám...můj Bože!..Má duše k tobě letí..sbohem Terezo...pero mi padá z ruky..sbohem!..miloval jsem, žil jsem..už nežiji..avšak stále miluji.)

Sab umírá „v sevření posvátné ohnivě lásky“²⁹. Jako kulturní muž se naučil milovat ženu v každé její formě a to díky vztahu k jeho „matce“ Martině, sestře či kamarádce Tereze a jeho milované Carlotě. V jeho dopise dochází všechny tyto zmiňované ambivalentní postavy k závěrečnému vyjádření. Ačkoliv Sabovo psaní nemůže přímo zabránit odsouzeníhodné situaci, do které je Carlota uvržena a ačkoliv ponechává tento systém ženského zotročování beze změny, má působit jeho dopis jako poselství světu a ženám. Tím, že promlouvá jménem všech žen, jakoby se situoval do pozice ženského rodu, což se ukazuje být jeho důležitým stádiem osobního rozvoje.

Příběh Sabovy smrti zanechává poselství ze stejného důvodu jako poselství smrti Kristovy. Sabova smrt v určitém rozsahu zrcadlí Kristovo vykoupení smrtí nečestných patriarchálních zákonů a následné vzkříšení nevinných. Tento počin utvrzuje jak kulturní, tak náboženskou filosofii, ve které slabý a čistý umírá pro záchranu silného a zkaženého, čímž v závěru vykazuje větší sílu obětovaného jedince. Sabova smrt představuje jeden z hlavních aspektů tématu oběti, na kterém je založena celá kniha: oběť ženy patriarchálnímu systému symbolizované Carlotou a Terezou, stejně tak jako feminizovaný Sab. Sabovo poselství nabývá o to více síly zasazením ženské otázky do kontextu ostatních, intimně rozebíraných kulturních okruhů jako mýtus náboženské oběti, hanebnost otroctví či posvátnost manželství. Vítězoslavný rozkvět ženskosti

²⁸ AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra. Edición núm. 10 de Servera, José de, 2003, s. 260

²⁹ PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Caribbean studies. New York. Peter Lang publishing. 2003, s. 97

vycházející skrze dopis, který je posledním poselstvím, ukazuje autorčin hlavní smysl díla a to zformulovat ženské nitro.³⁰

Sabův dopis bychom také mohli metaforicky pojmenovat přetékající nádobou autorčina entusiasmů, která byla správně identifikována jako protest proti utlačování ženských spisovatelek devatenáctého století. Jak Sab, tak Gertrudis Gomézová získali své uspokojení ze psaní a tak získávají vodítko k vyjádření orgasmicky překypující ženské radosti (*jouissance*), která byla v této falocentrické společnosti obvykle tolik potlačována a špatně vykládána.³¹

6.1. Falešný nářek pro černé otroky podle Richarda I. Jacksona

Podle Richarda I. Jacksona v jeho studii *Black phobia in the white aesthetic in the spanish american culture* však abolicionistické romány dosáhly zcela opačného efektu. Právě fobie z černého etnika a estetičnost rasy bílé byly paradoxně reflektovány v proti-otrokářských románech devatenáctého století na Kubě.³² Na straně jedné ronily falešné slzy pro černého muže a překrucovaly jeho podstatu na straně druhé. Jejich romány, které se měly zasadit o příchod abolicionismu, ukazovaly mizérii otroctví čtenářské veřejnosti. Avšak i přes veškeré dobré autorské úmysly se v některých případech jasně objevuje averze vůči černé rase. Neochotní či neschopní se vymanit z tohoto na jedné straně protiotrokářského a na druhé straně protičernošského paradoxu tyto spisovatelé často omlouvají černou pleť či černošskou povahu.

I přes abolicionistické cítění některých romanopisců je z jejich psaní zřejmé, že přijali černou rasu za méněcennou rozebíráním negativních vlastností černošského obyvatelstva, obvykle ztvárňovaného jako klidného, poslušného, postrádajícího rebelského ducha a rezignovaného na svůj osud. Jinými slovy, ačkoliv se v 19. století někteří autoři snaží vykreslit ukrutnost otrokářství a orodují za jeho zrušení, zdráhají se přijmout fakt, že by mohl být černý člověk y estetického hlediska stejně vyhovující, jako člověk bílý. Toto zpátečnictví vedlo některé autory k vyobrazení svých černých románových hrdinů s rysy bělošské povahy či dokonce vzhledu, čímž je tak jasně odlišili od ostatních příslušníků této rasy. Tento přístup autorů je zvláště markantní v našem díle *Sab* a dále v díle *Cecilia Valdés* od Cirila Villaverdeho.

³⁰ Ibidem

³¹ Ibidem, str. 98

³² JACKSON, Richard I. *Black phobia in the white aesthetic in the spanish american culture*. Carleton University. Hispania. 1975. s. 467

Gertrudis Gomézová zdůrazňuje, že Sab není žádným z „těchto“ podlých a hrubých mravů, které jsou běžné pro lidi jeho druhu.

Na výroku: „...není na něm ani známka podlosti nebo hrubiánství, jak je velmi časté u lidí jeho druhu“³³ lze postřehnout fakt odmítání černošské rasy. Stejně tak prezentování Saba jako mulata, kterak se více přibližuje standardům krásy autorky a také čtenářstvu té doby. Očividný odpor k této barvě lidské pleti se ještě silněji utvrzuje skrze Sabově vzpomínce na jeho černou matku, o které říká, že byla krásná – navzdory tomu, že byla černá.

Podle Jacksona se výroky Gertrudis Gomézové pouze tváří jako protiotrokářské, jelikož ve svém díle často omluvně ospravedlňuje otroky a s velkou zálibou je jeví jako klidné, úslužné a šťastné s tím málem, co mají, ač si neuvědomují svou mizérii. Vedle toho se zároveň snaží vyobrazit Saba co nejvíce bělošsky, a to jak světlejší pletí či „božskými“ vlasy, tak pozitivními vlastnostmi, které jsou běžné u bělochů. Sab má tedy sdílet předsudky bílých, kteří nevidí krásu v černé pleti. Později umře Sab na opravdovou romantickou lásku k nedosažitelné bílé ženě – autorka tedy zde nedává absolutní šanci psychickému uspokojení mezi ní a Sabem, což posléze ospravedlňuje rasistickými hesly jako „amor impossible“.³⁴

Dle mého názoru tato studie zastává velmi etablovaný názor a dopouští se vážného odsouzení autorky. Pokud bychom se na problematiku podívali ještě hlouběji a pokusili se pochopit důvod, proč je takto dílo *Sab* napsané, dostali bychom možná komplexnějšího názoru. Jistě by mnozí mohli nahlížet se skepsí na vyobrazení hlavního představitele utlačovaných černých otroků jako mulata. Co je však třeba zohlednit jsou okolnosti a předsudky lidí tehdejší doby, jako například vnímání otroků jako nástrojů, nelidských individuí či dokonce „havěti“, proto snaha přiblížit černošského Saba k bělochům by vůbec neměla působit pejorativně, pokud mají tedy být podle společnosti civilizovaní, ctnostní a vážení pouze „ti bílí“. Tímto naopak autorka poukázala na lidství i těchto zotročených duší, kteří se mohou a zpravidla i cítí v každé běžné životní situaci zcela stejně jako bílí. Neliší se od nich nijak zásadně, než-li barvou pleti, proto takzvané „přisuzování bílých vlastností“ černému etniku vyzní z této perspektivy naprázdno.

Není přeci tato „amor impossible“ nemožná jen proto, že to nechce společnost a nikoliv autorka? Gertrudis Goméz de Avellaneda pouze reflektuje postoje společnosti, staví se do jejich role a tím ukazuje absurditu celé záležitosti. Takzvaným „přisuzováním bílých

³³ Ibidem

³⁴ JACKSON, Richard I. *Black phobia in the white aesthetic in the spanish american culture*. Carleton University. Hispania. 1975, s. 468

vlastností“ hlavnímu hrdinovi chce autorka pouze demonstrovat jeho pocity, vžívá se do jeho role. Pokud bychom se na to tedy podívali z hlediska černého otroka, jistě by si nemyslel, že si nezaslouží základní práva na život a slušné zacházení. Pokud bychom mu dali pocit důležitosti a důstojnosti, přijal by to se vsí radostí a zcela jistě by neměl potřebu setrvávat ve své inferiorní pozici.

Sab disponuje vlastnostmi, které jsou v té době běžné spíše u bělochů než u mulatů a jako takový si zaslouží svobodu. Zde se poprvé projevuje způsob uvažování lidí oné doby skrze Sabovu identitu. Zde se poprvé projevuje mentalita tehdejší otrokářské společnosti skrze Sabovu postavu v Avellanedině románu: aby jste byli jiní, aby jste se mohli odlišit od ostatních černých otroků, bylo za potřebí mít „bílé“ vlastnosti.³⁵

Od začátku románu přičítá autorka Sabovi jisté fyzické vlastnosti, které s nádechem exotiky, jako základním prvkem romantismu, podtrhují potřebu zařadit otroka do určité kasty.

Era el recién llegado un joven de alta estatura y regulares proporciones, pero de una fisonomía particular. No parecía un criollo blanco, tampoco era negro ni podía creérsele descendiente de los primeros habitantes de las Antillas. Su rostro presentaba un compuesto singular en que se descubría el cruzamiento de dos razas diversas, y en que se amalgamaban, por decirlo así, los rasgos de la casta africana con los de la europea, sin ser, no obstante, un mulato perfecto.³⁶

(Právě přichozí byl mladík vysoké postavy a pravidelných proporcí, ale s osobitým výrazem. Nevypadal jako bílý kreol, ani nebyl černocho, ani by o něm nemohlo říci, že je předkem prvních antilských obyvatel. Jeho výjimečně roslá tvář odhalovala smíšený původ dvou různých ras a ve které se slučovaly, řekneme-li to takto, africké a evropské prvky, čímž tvoří dokonalého mulata.)

Již od prvního pohledu je tento mulat obdařen jistými charakteristickými znaky, které ho zasazují do specifické skupiny, ani ne mezi příslušníky černé rasy, ani rasy bílé, seč do nějaké mezi těmito dvěma.

³⁵ CHANTZOPOULOS, Konstantinos. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Revista latinoamericana. [Santiago de Chile?] 2007.

³⁶ AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de, s. 104

Dále se Sabova postava rozebírá podrobněji a stává se někým, kdo je hodný srovnání s „bílým“. Jeho povaha je kultivovaná a formovaná věhlasnou rodinou, jejíž prvotřídní a uctivé způsoby, stejně jako jazyk odhalují Sabovu inteligenci.³⁷

A tím se dostáváme zpátky k teorii Richarda I. Jacksona o jeho falešném nářku pro otroky. Jedním z důvodů, proč autorka učinila Saba takto odlišným od jiných černých otroků mohl být nikoliv odpor k černému etniku a jejich předstírané litování, nýbrž darování šance Sabovi projevit svou pravdou identitu obdařením ho částečnou svobodou, které se mu dostávalo díky již zmíněné kultivované rodině, ve které vyrůstal. V případě, že by hlavního hrdinu románu představoval skutečný černý otrok, který dře od svítání do svítání, nezbyval by tomuto pak žádný čas na podobné rebelské úvahy. Člověk, jehož nejzbožnějším přáním je dostat kousek jídla a vody a zůstat co nejvíce bez povšimnutí, protože ho dennodenně zužuje hrůza z potrestání, nemá sebemenší šanci ani ambici projevit se ještě v nějaké vyšší oblasti.

6.2. Paradigma barbarství a civilizace v románu

Sab byl vždy tradičně považován za protitrokařský román, který byl napsán nejen proti tomuto systému, ale také za román s implicitní kritikou nerovnosti mezi muži a ženami ve společnosti. Ovšem Rogelia Lily Ibarrová ve své studii³⁸ zmiňuje různé autory (jako Marí C. Albinovou, Beth Millerovou či Allana Deyermonda), kteří se na toto dílo podívali i z jiného hlediska, a sice v kontextu nezávislosti Latinské Ameriky. Tito literární kritikové našli v románu znaky povědomí o barbarství versus civilizace Latinské Ameriky a s tím spojené obavy o rozpor vznikající na základě těchto dvou protipólů.

Pojednání o barbarství a civilizaci se ve vztahu ke geografické poloze stalo jedním z hlavních námětů pro účely modernizace Latinské Ameriky a Španělska v devatenáctém století. Zatímco Gertrudis Gomézová přirovnává dichotomii barbarství a civilizace k vesnickému a městskému prostředí, ještě tyto protiklady komplikuje a přikládá jim různé významy. Tento pomyslný dialog v románu je odkazem na kanonizovaného Dominga Sarmienta a jeho *Civilización y barbarie: Vida de Juan*

³⁷ CHANTZOPOULOS, Konstantinos. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Revista latinoamericana. [Santiago de Chile?] 2007.

³⁸ IBARRA, Rogelia Lily. *Goméz de Avellaneda's Sab: A modernizing project*. USA. Dominican University. Hispania. 2011. s. 385

Facundo Quiroga (1845).³⁹ Stejně jako Sarmiento, i Avellaneda spojuje město s pokrokem, vědou, vzděláním a ekonomickými příležitostmi. Na druhou stranu charakterizuje venkov jako barbarský, úpadkový, povrchní a pln předsudků, čím se v porovnání s městem v mnoha věcech klasifikuje jako „jiný“.

Rogelia L. Ibarrová ve své studii dále rozebírá charaktery z různých společenských tříd, jenž se pohybují právě mezi městským a venkovským prostředím. Skrze dvě hlavní postavy, Enriqueho a Saba, autorka zdůrazňuje tyto dva kontrasty a dále je rozšiřuje o další, jako například o třídu, rasu, nebo pohlaví.⁴⁰

³⁹ Ibidem

⁴⁰ Ibidem

6.3. Postavy románu

6.3.1. Ženské postavy

6.3.1.1. Carlota

Carlota je velmi subtilní postavou, představuje obrázek dokonalé ženy, jak krásné a bohaté, tak na charakteru zcela neposkvřené. Carlota je schválně vykreslena do velmi vyhraněného romantického ideálu. Je vždy veselá, všemi milovaná, bohatá, půvabná a bezstarostná. Její duše nezná žádného příkoří reálného světa, neboť byla po celý svůj život schraňována pod ochranným křídlem svého citlivého otce.

Velká a bolestná rána přichází hned naráz, aby autorka umocnila a zdůraznila kontrast mezi těmito dvěma obdobími. V den její svatby odchází její otec na daleké cesty kvůli nemocnému synovi, umírá Sab a Tereza opouští domov a vydává se do kláštera svaté Uršuly.

Do tohoto nechráněného, dříve láskyplného domova Carlose de B se nyní stěhuje také Eriqueův ještě chamtivější otec, než Enrique sám a Carlota již nemá cesty úniku. Od této doby chřadne a často chodí navštěvovat svojí sestru do kláštera s nářkem pro trochu útěchy. Její zdravotní stav se zhoršuje kvůli psychické újmě, která se ještě prohloubí následnou smrtí jejího milovaného otce a pak i Terezy.

Iluze a ideály její nevinné dívčí duše se roztříštily na milion kousků v pouhý den a tak to mělo zůstat až do konce jejího života, v nelítostných řetězech nešťastného manželství bez šance úniku.

6.3.1.2. Tereza

Tato postava reprezentuje v románu jakýsi protipól citově vyhraněného Saba nebo Carloty. Obě strany spolu figurují v románu jako jin-jang, na jedné straně vášeň a cit na straně druhé rozum a strohost (viz níže).

Neuskutečnitelná láska je (kromě barvy pleti) druhým pilířem Sabova vnitřního souboje, který mu nedává žádnou možnost řešení. Jeho srdce, které uvadá kvůli této vášni, je neschopno užívat ostatních radostí jako nově nabyté svobody a bohatství, které vyhrál v loterii, ani lásku k jiné ženě, jako Tereza⁴¹:

Yo soy esa mujer que me confío a ti: ambos somos huérfanos y desgraciados..aislados estamos los dos sobre la tierra y necesitamos igualmente compasión, amor y felicidad. Déjame, pues seguirte a remotos climas, al seno de los desiertos.. ;Yo seré tu amiga, tu compañera, tu hermana!⁴²

(Já jsem ta žena, která ti důvěřuje: oba jsme sirotci a nešťastníci..oba jsme izolovaní od země a oba stejně potřebujeme soucit, lásku a štěstí. Dovol mě následovat tě v mlhavém prostředí, do pouštních proláclin...Já budu tvá přítelkyně, společnice, tvá sestra!)

Zde stojíme před jedním z nejodvážnějších a nejprogresivnějších momentů celého díla, kde se Tereza nabízí Sabovi za manželku. Podle Maríí Cruz staví Tereza Saba do obtížné situace, kdy jí musí odmítnout, protože jí nechce, ale zároveň jí musí podat uspokojivou odpověď, aby neurazil její hrdost ani nezranil její city, což se mu (tedy autorce knihy) podaří kulantně.⁴³

Porovnání Terezy se Sabem, tedy hodnoty rozumu a síly citu podtrhuje, jakou důležitost má pro postavu našeho románu láska a city. Toto je také modelový odkaz na emblematické porovnání mezi osvícenstvím (rozum) a romantismem (vášeň).⁴⁴

Tereza reprezentuje svojí strohost také vzhledem, jelikož je popisována jako zcela obyčejná, nevýrazná a ničím nezajímavá. Vždy se chová velmi odměřeně a vynakládá značné úsilí, aby se ovládla. Na venek pak působí bez zájmu, až skoro necitelně. Ve skutečnosti ji však šírají nejrůznější vášně, jako závist, smutek nad vlastním osudem a touha zvítězit nad těmito špatnými myšlenkami. Z různých náznaků

⁴¹ Ibidem

⁴² AVELLANEDA, Gertrudis Goméz de. *Sab*. Madrid. Cátedra, letras hispánicas, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 220

⁴³ CRUZ, Maríí. „Prólogo y notas“. In Goméz de Avellaneda. *Sab*. La Hábana. Editorial Arte y Literatura. 1976. s. 84

⁴⁴ CHANTZOPOULOS, Konstantinos. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Goméz de Avellaneda*. Revista latinoamericana. [Santiago de Chile?] 2007

v románu lze také usoudit, že prahne po stejně exaltované lásce jako Carlota, nic méně je mnohem více realistická a uvědomuje si, že je to v této silně patriarchální společnosti zcela nemyslitelné. Ke konci románu již Carlota poznává pravý charakter svého manžela a často se chodí utěšovat ke své sestře, jež jí jednoho dne odhalí pravdu o Sabovi, který tajně zaměnil svůj výherní loterijní lístek za Carloty, čímž tak umožnil její svatbu:

Él te dio oro...que decidió a Enrique a llamarte su esposa, pero no desprecies a tu marido, Carlota; él es lo que son la mayor parte de los hombres, ¡y cuánto existirán peores!⁴⁵

(To on ti dal zlato...které bylo důvodem pro Enriqueho rozhodnutí nazývat tě vlastní manželkou, ale nepohrdej svým mužem, Carloto. On je stejný jako většina mužů a to jsou ještě mnohem horší!)

Tento postoj, který Tereza radí Carlotě, nepřímou odráží celý její charakter. Svůj strastiplný život se rozhodne po zbytek života strávit v přísném ženském klášteře a svojí lásku oddává Bohu. Volí smíření, zřeknutí se vlastních tužeb za účelem klidu na své duši. Na konci knihy se role Carloty a Terezy zcela obrátí. Autorka chce tímto zdůraznit, že nezáleží na postavení, kráse či bohatství ženy, vždy se stejně stane „otrokyní“ muže.

⁴⁵ AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra, letras hispánicas, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 262

6.3.1.3. Martina

Martina hraje v románu roli adoptivní matky našeho hlavního hrdiny, opuštěné vdovy a pozůstalé po svých dětech a příbuzných. Tato žena vystupuje velmi zvláštním způsobem a je prezentována jako podivínka na okraji společnosti. Žije svobodně s posledním synovcem velmi chatrného zdraví a s věrným psem. Zdá se, že tato postava vůbec nezapadá do celého kontextu díla a figuruje v knize jaksi „navíc“. Při bližším pohledu a s vědomím, co nám chtěla Avellaneda románem říci, se nám naskýtá jasné vysvětlení, proč Martinu vytvořila. Za prvé je to žena, za druhé indiánka a za třetí žije osamoceně. To jsou hned tři faktory, jaké jsou pro tehdejší kubánskou společnost ožehavé. Kulturní, neboli civilizovaná společnost se neztotožňovala s indiánskou tradicí, respektive ji chtěla přímo vymítit, jelikož se silně neshodovala s jejich vlastní mentalitou a zvyky. Život tehdy nebyl jednoduchý pro samotnou indiánku a tak se automaticky stala vyvrhelem společnosti. Tímto opět nařukáváme téma otroctví, za které se vyvrhelství také dalo do určité míry považovat.

Jak jsme již zmiňovali výše v kontextu studie autorky R. L. Ibarrové⁴⁶, Martina, ačkoliv necestuje, představuje v naší knize hodnotný předmět v diskuzi o barbarství a civilizaci. Skrze Martiny charakter Avellaneda projevuje vlastní identitu ženské autorky v tradici mužské literatury a zároveň nechává odkaz moderní Kubě, aby přehodnotila do nynějška prosazovaný, muži ovládaný a eurocentrický způsob nahlížení na historii a kulturu.⁴⁷

⁴⁶ Viz kapitola 6.2., s. 24

⁴⁷ AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra, letras hispánicas, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 262

6.3.2. Mužské postavy

6.3.2.1. Sab

Gertrudis Gomézová si za hlavního hrdinu vybírá mulata Saba, který reprezentuje postavu otroka v Latinské Americe. Její otrok je však o něco výše postavený, neboť od mala vyrůstá s rodinou Carlose de B, prožívá tedy dětství v intimní blízkosti členů rodiny, kteří ho proto považují spíše za bratra než-li za otroka. Rodina Carlose de B je vyobrazena jako velmi slušná, čestná a schopna velkých citů, proto se i ke svým otrokům chová s úctou, spíše jako ke svým služebným.

Sab je jiný. Jeho odlišnost je součástí jeho povahy, ale také bohužel příčinou jeho neštěstí. Sab je totiž otrokem jak společnosti, tak lásky. Barva jeho pleti a hodnota jeho duše jsou faktory, které předem předurčují směr jeho cesty životem.⁴⁸

Samotný Sab si je vědom své moci pro to stát symbolem svobody otroků, stát se odplatou. Nic méně nevybírá si tuto cestu, protože svou duši spoutal dalším otroctvím, otroctvím lásky.

El amor está por encima de la libertad y de la justicia social, aunque sin duda es lo social lo que provoca la imposibilidad amorosa.⁴⁹

(Láska předčí svobodu a společenskou spravedlnost, ačkoliv je bez pochyby společnost, která lásku znemožňuje.)

Výborným příkladem, kdy mohl Sab nejúčinněji projevit drsnou odplatu, byla možnost zabít svého tajného nepřítele, Enrique Otwaye, bez jediné hrozby odhalení. Když Sab doprovází Enriqueho v bouři hustým lesem, náhlý blesk poleká koně, který Enriqueho shodí a ten spadne do bezvědomí. Uvnitř Saba se tak odehraje vnitřní souboj:

¡Aquí está!...¡Aquí está!.. ¡Sin sentido! ¡Moribundo!...Mañana llorarían a Enrique Otway muerto de una caída, víctima de su imprudencia...Nadie podría decir si esta cabeza había sido despedazada por el golpe o si una mano enemiga había terminado la obra...Una voluntad le reduciría a la nada, y esa voluntad es la mía.. ¡la mía, pobre esclavo de quien él no sospecha que

⁴⁸ CHANTZOPOULOS, Konstantinos. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Goméz de Avellaneda*. Revista latinoamericana. [Santiago de Chile?] 2007

⁴⁹ SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. Sab. Madrid. Cátedra. 2013, s. 63

tenga una alma superior a la suya...capaz de amar, capaz de aborrecer...alma que supiera ser grande y virtuosa y que ahora puede ser criminal!⁵⁰

(Tady je!...Tady je!...V bezvědomí! Umírající!..Zítří budou oplakávat Enriqueho Otwaye, kterak zemřel kvůli pádu, jako oběť svojí nerozvážnosti..Nikdo nepozná, jestli byla jeho hlava rozbita nárazem, či bylo dílo dokončeno rukou nepřítele...Pouhá vůle by ho obrátila v nic a tato vůle je má..má, ubohého otroka, do kterého by nikdo neřekl, že má duši povýšenou nad tou jeho..schopnou milovat, schopnou nenávidět..duše, která by uměla být velká a ctnostná a která teď může být zločincem!)

V tomto okamžiku vstupujeme do samého nitra Sabovi identity, která není výlučně postavená na otroctví, ani na vášnivě lásce ke Carlotě, ale na vnitřním boji mezi těmito dvěma situacemi, které ho drží v začarovaném kruhu bez možnosti výstupu. Gertrudis Gómézová vytvořila postavu vyhovující romantickému prototypu popoháněnou spíše vlastní vášní, než-li rozumem nebo společenskými hodnotami a ačkoliv její dílo rozhodně přináší společenskou kritiku, není to podle K. Chantzopoulose abolicionistickým románem.⁵¹

⁵⁰ AVELLANEDA, Gertrudis Góméz de. *Sab*. Madrid. Cátedra, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 136

⁵¹ CHANTZOPOULOS, Konstantinos. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Góméz de Avellaneda*. Revista latinoamericana. [Santiago de Chile?] 2007

6.3.2.2. Enrique Otway

Enrique Otway je postava záporná, vypočítavá a chladná. Je hned první postavou, se kterou se v románu setkáme a to jako s cizincem vstupujícím na neznámé prostředí. Má elegantní držení těla, líbezné vzezření a sebevědomě míří se svým koněm do sídla Carlose de B. Během cesty se na chvíli zastaví, ne však z nejistoty či snad strachu z cizího kraje, nýbrž jak autorka líčí:

A la verdad, era harto probable que sus repetidas detenciones sólo tuvieran por objeto admirar más a su sabor los campos fertilísimos de aquel país privilegiado, y que debían tener mayor atractivo para él si como lo indicaban su tez blanca y sonrosada, sus ojos azules, y cabello de oro había venido al mundo en una región del Norte⁵²

(Ve skutečnosti bylo velice pravděpodobné, že se tam opakovaně zdržoval pouze proto, aby mohl obdivovat vůni úrodných polí této neobyčejné země, která pro něj musela být velmi atraktivní, jak již naznačovala jeho bledá a zružovělá pleť, jeho modré oči a jeho zlaté vlasy, které pocházely z nějakého regionu na Severu.)

Z této citace se dozvídáme mnohé také o Enriqueho vzezření, které jasně naznačuje severský, a tedy dle tehdejší doby, noblesní původ.

Záhy vypravěč okamžitě odhalí Enriqueovi ekonomické zájmy v souladu s kubánskou krajinou, na jejíž hojnost pohlíží s ohromením a ihned uvažuje, jaký by mohla přinést profit. Enrique je jasným vzorkem tradiční představy o civilizovaném cestovateli, který je bílý, Evropan a cestuje za účelem nabytí jmění.⁵³

Zde se setkáváme hned s prvním nedorozuměním mezi Enriqueem a Sabem, což ještě podtrhuje cizincovu neschopnost pochopit zemi, do které právě zavítal. Setkání těchto dvou nám slouží jako tradiční model klasického západního kočovnictví. Sab doprovází Enriqueho na pozemky Carlose de B, a tak představuje typický příklad člověka sloužícího buržoaznímu přistěhovalci. Sab je popisován jako kříženec dvou různých ras, směsice africké a evropské kasty, což Enriqueho velmi mate, neví kam má Saba přiřadit a tak dojde závěru, že je někým ze sousedství či snad samotným vlastníkem nemovitosti, jako například Don Carlos de B. Zmate ho také jeho vystupování, artikulované vyjadřování či jeho ladné pohyby.

⁵² AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 102

⁵³ IBARRA, Rogelia Lily. *Gómez de Avellaneda's Sab: A modernizing project*. USA: Dominican University. Hispania, 2011, s. 386

6.3.2.3. Jorge Otway

Jorge, Enriqueův otec, je ještě snad závistivější a chamtivější povahy, než jeho samotný syn. V díle vystupuje jako vedlejší postava, která se občas vynoří a sehraje vlastní, zásadní roli. Čím více se román blíží ke konci, tím je Jorge Otway stále intenzivnější a častěji se dostává ke slovu. Širší rodina Carlose de B si nedělá žádné iluze o Otwayových a zcela dobře se rozhodne, ač to se to může zdát pro jemnou dívku, jako je Carlota ze začátku velmi tvrdé, že se si tímto rodem nepřejí mít nic společného díky jeho špatné pověsti a zatrhnou Carlotě právo na dědictví velkých pozemků a statků. Nečestné praktiky v ekonomických záležitostech a věčné kalkulování, jež jsou u Otwayových denním chlebem, se bohužel (či bohudík) dozvídá i okolí, zkáznému svazku to však již nezabrání.

Jorge se nenechává zastrašit a není mu svatá ani dobrota a váženost samotného Carlose de B, což se nejvíce projevuje právě na konci knihy, když otec Carloty umírá a starý Otway naléhá tak vehementně na nemocného starce, kterak nakonec podepíše všechny smlouvy mluvící v majetkový prospěch chamtivých Otwayů. Carlota se tedy díky této nepravosti ocitne zcela sama, v područí dvou bezcitných uzurpátorů, hledících si pouze finančního obnosu.

S tím je samozřejmě spojená i jeho neúcta ke všemu a ke všem, které by mohl považovat za sobě podřízené. Těmi jsou především otroci. Nemělo by nás překvapit, že jiné oslovení než „Negra/o“ ostrým a svrchovaným tónem nepřipadá v úvahu a pokud dotyčný ihned ochotně nepřiběhne, ušetří si nemalý povyk.

Jorge Otway tedy prezentuje dokonalou ikonu bílého svrchovaného kolonizátora, který přišel z Evropy. Je nejvíce vyhraněnou postavou díla a jelikož vystupuje s ryze záporným charakterem, dokonale vystihuje klasickou romantickou osobu.

Snad jediná vlastnost by se na něm mohla najít jako ne zcela záporná a to je vztah ke svému synovi. Lze celkem dobře vidět, že v něj vkládá velkou naději a aspoň v této malé míře projevuje nějaké city. Situace, kdy radí Enriquemu do života, mluví s ním o svatbě a předává mu přátelsky své, ač zvrácené rady. Jindy, když Enrique utrží zranění z nebezpečné cesty za bouřlivého počasí a přijede v hrozném stavu domů, jeho otec k němu ihned běží a zajímá se o jeho zdravotní stav.

Z toho lze usoudit, že se autorka nestvořila zcela černobílé postavy, ale pohrála si také do jisté míry s dynamikou jejich charakteru. Ne však mnoho, aby se to stále dalo zařadit mezi romantickou tvorbu.

6.3.2.4. Carlos de Bellavista

Tato subtilní postava hraje spíše okrajovou roli. Otec Carloty je vykreslován jako milující osoba s dobrým srdcem, která dopřeje vše svým dcerám a svým blízkým. Zde se však dostáváme ke kameni úrazu. Bezmezná a vše dovolující láska může být někdy také velmi na škodu, jako tomu je právě v tomto případě. Když Carlos svolí ke sňatku Carloty a mladého Otwaye, svolí v podstatě ke zkáze. Je si vědom všelijakých praktik Otwayových v oblasti obchodu, podlehe však raději nešťastným vzlykům své naivní dcery, která měla s muži dosavad nulové zkušenosti. Možná by zde rozhodl delší čas na poznávání před svatbou, ta však musela být urychlena kvůli vnějším okolnostem. A tak jsme postaveni před otázku, zda-li není občas důkazem větší lásky na první pohled tvrdší zacházení, které však v závěru vyjde pro poškozeného lépe.

6.4. Problematické momenty v románu

Zaměříme se na dříve zmíněnou lamentaci Saba nad vlastní identitou. Zpovídá se Tereze ze svých úzkostných pocitů, že nemůže být nikdy svobodný a šťastný, ačkoliv nabyt v loterii velké jmění a jeho pán mu daroval svobodu, protože ho k jeho neštěstí předurčuje barva pleti. Ve skutečnosti jeho barva však není černá, ale snědá a sám Enrique Otway dojde na začátku závěru, že je Sab svobodným občanem, ne-li snad vlastníkem nějakých statků.

Presumo que tengo el gusto de estar hablando con algún distinguido propietario de estas cercanías. No ignoro que los criollos cuando están en sus haciendas de campo, gustan vestirse como simples labriegos..⁵⁴

(Hádám, že mám tu čest hovořit s některým z významných vlastníků z tohoto okolí. Všiml jsem si, že se kreolové často se rádi oblékají jako obyčejní rolníci, když jsou na svých farmách.)

⁵⁴ AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra, 2003. edición núm. 10 de Servera, José de. s. 107

Jelikož je Sab také vzdělaný, umí číst, psát a vyzná se v základních předmětech jako literatura, zemědělství apod., zcela jistě by v životě našel dobré uplatnění a zbavil se své otrocké nálepky. To by však bylo v rozporu s autorčiným záměrem a tím pádem stojíme před otázkou, či skutečně neměla Gertrudis Gomézová nějaké zábrany vůči čistě černošské rase a proto do svého románu dosadila mulata.

Proč by si ale za téma brala otroctví, pokud by pramálo cítila s černošským zotročeným lidem? Rozhodně ne náhodou. Jak nám již mnohé napovídá rozjařený život plný exaltovaných citů Gertrudis Gomézové, promítala tyto postoje také do své literatury. Ocitala se velmi často v područí vlastních emocí a zcela se jim oddala, podobně jako Carlota, která byla na pokraji zhroucení, když těsně před svatbou pojala pochybnosti o Enriqueově lásce k ní. Tehdejší společnost jí dosti brzdila a kárala ji za její otevřeně vyjadřované názory. S tím, jak již víme, ostře nesouhlasila, a tak se dostáváme k teorii, zda-li se nesnažila sáhnout po jakékoli paralelní problematice, jako například otroctví, se kterou by spolčila svou křivdu ženské nerovnosti a neumocnila tím sílu slova. Jak jsme se již dozvěděli dříve, pocházela Gertrudis z rodiny, kde bylo běžné mít služebné a tak jí právě toto téma přišlo vhod.

Dalším zajímavým postřehem je rozpor mezi Carlosovým charakterem a Tereziným tvrzením⁵⁵. Gertrudis Gomézová se snaží skrze Terezu vyjádřit, že muži jsou vždy svrchovaní nad ženou a ta nemá proto v životě právo dělat některé věci jako muži. Když Tereza chlácholí Carlotu, říká, aby nezazlívala chování svého muže, neboť jsou tací všichni, ne-li horší, což se jasně vylučuje s charakterem milujícího a pacifistického otce Carlose de B. Není tedy podmínkou, že všichni muži jsou špatní. Nebylo by však efektní, kdyby autorka stvořila Carlose de B jako zápornou osobu. Carlota by se po jeho smrti necítila tolik vytržená ze svého láskyplného domova, který se najednou ocitl v područí chamtivých uzurpátorů bez jediné šance východiska.

Pokud z tohoto hlediska rozebereme chování také našeho hlavního hrdiny, ani ten vždy nejedná zcela logicky a v souladu s vlastním (autorky) přesvědčením. Vezměme si jako příklad scénu, kdy se dozvídáme, že Sab vyhrál velké peníze v loterii. Všichni ostatní z Carlosovi rodiny si také vsadili, proto toho Sab využívá a zamění svůj kupon za Carlotin nevyhelní. Tím jí umožní svatbu s Enriquem, který by si ji jinak v žádném případě nevzal. Když tolik Sab miloval Carlotu, neměl by tedy jednat pro její dobro?

⁵⁵ Viz pozn. pod čarou č. 34

Od začátku je Sabovi více než jasné, za jakých okolností si chce Enrique Carlotu vzít, což pro ni silně předpokládá velmi trpkou budoucnost, nedocenění a uvrhnutí do zapomnění. Její bolest se měla prohloubit ještě o to více, když Sab nejen, že umožnil jejich nešťastnou svatbu, ale posléze zemřel na žal. Tato velmi romantická oběť měla někomu pomoci, být pro dobro nějaké kladné osobě, ovšem všechny kladné osoby se obrátily v nešťastné, nebo zemřely. V případě však, že by si Sab peníze nechal, mohl by se stát úspěšným a najít si jinou ženu, se kterou by byl šťastný, Carlota by se mohl provdat za láskyplnějšího muže a všechno by skončilo dobře. Dílo by pak samozřejmě nesplnilo účel, jaký má. Autorka tedy dle mého toto rozuzlení zcela nepromyslela.

7. Závěr

V naší studii jsme prozkoumali podmínky některých utlačovaných skupin v historii, za jakých okolností vznikaly, proč a co vedlo jejich uzurpátory k nadřazenosti právě nad nimi.

Hlavním předmětem našeho rozebírání bylo zotročené černošské obyvatelstvo, přivezené nejdříve do Evropy a postupem století rozšířeno také do Nového světa, a ženy jako údajný slabší článek společnosti, který již od počátků věků učí podřízenosti silnějším jedincům. Jak je již v přírodě přirozené, silnější vyhrává, proto ani lidské plemeno tomu není výjimkou a tak se tedy ženy musely podřizovat mužům a černí otroci třetího světa s nižším, nebo žádným vzděláním bez znalosti civilizace opět vzdělanějším, bílým mužům.

Čím je však civilizace vyspělejší, dokáže lépe pomáhat slabším jedincům tak, aby se všichni měli dobře. S tím zákonitě musí přijít i konec otroctví a emancipace žen, o což se různí jedinci během věků párkrát zasadili, ovšem opravdová „emancipační revoluce“ se začala bouřlivě rozvíjet až kolem 19. století. To vše bylo umožňováno stále benevolentnější společností s lepšími zákony, které stále lépe chránily občana před zločiny a útlakem. Snaha různých jedinců a o emancipaci některé utlačované skupiny se nejlépe prosadila velkoplošně, pomocí médií, která dříve představovala hlavně literatura. Proto není překvapivé, že osoby považované za největší průkopníky za lidská práva byly většinou literáti. V našem případě mluvíme o Gertrudis Gomézové, která svou silnou kritikou posunula smýšlení nejen mužů, ale hlavně žen dopředu. Čím více se dostávalo do povědomí žen, že zde existuje možnost vzepření se proti svému determinovanému osudu, mnohé se té příležitosti chytily s velkou chutí.

Co se týče Gertrudis Gomézové, její ženské a kulturně kritické myšlenky se u ní začaly rozvíjet v brzkém stadiu její literární kariéry a byly motivovány vlastními, často tragickými zkušenostmi a šikanou, kterou jí štědřila společnost. Dusné prostředí společenských konvencí jí udržovalo zpátky před otevřeným vyjadřováním vlastních názorů a proto byla donucena užívat fikce jako prostředníka. Podle Brígidy Pastor je ženská otázka hlavním předmětem zájmu veškeré její prózy⁵⁶. Rozebrali jsme vývoj těchto myšlenek prezentovaných prostřednictvím fiktivních postav a stylistických

⁵⁶ PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Goméz de Avellaneda*. Caribbean studies. New York: Peter Lang publishing, 2003, s. 200

prvků, kterých užívá pro zesílení naléhavosti sdělení, pro obdaření ženy projevem v kontextu patriarchální společnosti.

Neustálé pokusy Gertrudis Gomézové o plné rozvinutí své kritiky kulturních úzů byly mařeny společností, kterou napadla. A tak se postupným literárním vývojem v jejích dílech stále více ukazuje lepší uvědomění ženské podstaty a zvyšující se psychologická vyspělost jak ženských tak mužských postav románu. Avellaneda efektivně tlumočí těžkosti ženských autorek v muže ovládané literární tradici, jenž musí bojovat se stereotypním ztvárňováním ženského charakteru. Toto literární dědictví ji sužovalo během celé její kariéry a následně ji vedlo k určitým literárním strategiím, které měly oslabit tuto zhoubnou tradici, kterou ona jako ženská autorka zdědila.

8. Shrnutí

8.1. Resumé

V této bakalářské práci jsme se zabývali problematikou utlačovaných skupin jako žen a otroků okolo devatenáctého století, kterou jsme uvedli drobným historickým náčrtem. Nahlédli jsme se na prvopočátky otroctví, které se rozmohlo již v antice v dobách velkého řeckého a římského impéria. Kdyby tehdy nebylo otroků, pravděpodobně bychom dnes neobdivovali krásy masivních až hrozivých pyramid a jiných monumentů, pocházejících právě z tohoto období. Otroctví by se mohlo zdát v demokratické Antice v rozporu s volnomyšlenkářstvím, které prosazovali velcí filosofové jako Aristoteles, Platón, atd. Jak jsme se ovšem dozvěděli, kámen úrazu tkvěl v jejich přesvědčení, že otroci jsou pouze nástroji neschopny cítit bolest či emoce.

Dále jsme načrtli taktéž historii ženského utlačování, jehož kořeny sahají hluboko do pravěku, kde se žena musela muži zcela podřídit, jinak by si zřejmě uštedřila velké nepříjemnosti. To dodnes přetrvává ještě v mnohých odlehlých kmenech, jako například v Amazonii nebo na Papui Nové Guiney, kde vládne ze stran mužů k ženám přímo nepřátelství.

Později jsme skočili rovnou do devatenáctého století, tedy do období života Gertrudis Gomézové, kdy se ženy ve Španělsku a v Latinské Americe nejvíce začaly zasazovat o vlastní emancipaci a začleňovat se do řad velkých spisovatelů. Přes mnohá úskalí, která musela od společnosti snášet, se přesto nenechaly odradit a staly se předchůdkyněmi feminismu. Zaměřili jsme se hlavně na Gertrudis Gomézovou, která byla nejúspěšnější ženskou autorkou píšící o tíživém kulturním dědictví svých předků.

V další kapitole pak rozebíráme život a dílo samotné Gertrudis Gomézové, které byly oba přešlím romantismu a extrémních životních situací. Není těžké odvodit, že se v literatuře jednoduše odráží její vlastní život. V životě se musela vyrovnat s mnoha obtížnými situacemi, počínaje smrtí jejího otce, náhlou svatbou její matky s jiným mužem a následným přestěhováním do Španělska.

V Evropě pak poznala významné literáty, jako Zorillu, Bécquera nebo Victora Huga, mnozí z nichž ji později velmi ovlivnili. Gertrudinu tvorbu značně ovlivnil také její dlouholetý milenec, Ignacio Cepeda, se kterým si psala často intimní dopisy a poté je publikovala jako umělecké dílo. Po tomto muži vždy velmi toužila, ovšem jeho láska k ní zřejmě nebyla tak silná a tak mezi tím Gertrudis měla ještě dva manžely, kteří však

oba zemřeli. Ke stáru měla za svůj exaltovaný život tolik šrámů na srdci, že se rozhodla více věnovat víře a duchovnímu světu. V této kapitole také osvětlujeme, z jakého důvodu si vybrala mimo propagování ženských práv také ta černošská. Gertrudis pocházela z majetné otrokářské rodiny, kde bylo zvykem mít sluhy a to často černé otroky. Jelikož do této problematiky nahlédla zblízka, mohla si utvořit ucelený obrázek o principech tehdejší společnosti. Se kterými, jak víme, velmi nesouhlasila a tak se rozhodla ponořit do literatury a podělit se se svým názorem i veřejně.

Nejvýznamnější díla s touto tematikou byly *Dos muejres* a *Sab*, který je hlavním dílem našeho zkoumání. Ještě před tím, než jsme začali zkoumat dílo *Sab* dopodrobna, načrtli jsme něco z literární teorie postav a posléze do této teorie dosadili postavy z našeho románu. Došli jsme závěru, že charaktery v tomto románu skutečně patří do romantického žánru, neboť jsou vykresleny spíše ploše a jednobarevně, až na některé výjimky v jednání určitých postav. Například když šlechtný, hodný a milující Sab v jedné situaci přemýšlí o vraždě.

Poté se již přímo zaměřujeme na rozbor samotného románu a to nejdříve obecně a později na každou osobnost zvlášť. V obecném rozboru mimo okolnosti románu zmiňujeme také různé literární kritiky, kteří přinášejí do výzkumu zajímavé postřehy. Nejkontroverznějším názorem bych označila tvrzení o „falešném nářku pro černé otroky“ podle Richarda I. Jacksona, který zastává přesvědčení, že Gertrudis Gomézová ve skutečnosti s černochoy vůbec nesympatizuje a přijde jí jejich barva známkou méněcennosti. Toto tvrzení si zcela odporuje s obsahem díla a celkovým účelem, za jakým dílo vzniklo. Důvod, který Jackson uvádí je fakt, že hlavním hrdinou, který má představovat zotročené černochoy, není skutečný černocho, ale vzdělaný mulat, který od mala pochytil bělošské návyky.

Posléze se již zaměřujeme na jednotlivé postavy a dopodrobna rozebíráme jejich jednání, motivy, charakter vzhled a účel v díle.

Na závěr přikládám vlastní poznatky z románu, kdy se mi zdá, že postavy v některých pasážích hovoří nebo jednají protikladně či v nesouladu s autorčíným záměrem. Jako příklad bych uvedla snahu přesvědčit čtenáře, že jsou všichni muži sobečtí a dominantní k bezmocným ženám, nebo otrokům. Kromě Saba, který je však otrokem, je ovšem hodný ještě Carlos de B, který je majitelem velkých statků a váženého jména, čili by si mohl dovolit klidně nepěkné chování ke slabším článkům, nicméně nevykazuje jedinou známku sobectví, je ke svým dcerám velmi shovívavý a milující. Nejsou tedy všichni muži zákonitě majetku chtivý a pramálo se zajímající o

svojí choť, ovšem pokud by byl Carlos de B také vykreslen jako záporná osoba, dílo by neplnilo svůj účel natolik efektně. Bylo třeba ukázat propastný rozdíl mezi idylickým životem mladé Carloty, která měla vše, na co si vzpomněla a naprosto převráceným životem po svatbě s Enriquem, plného emočního strádání, následné frustrace, ztrát milovaných osob a především bez žádné možnosti úniku.

8.2. Resumen

En esta tesis nos ocupamos de la problemática de los grupos oprimidos, como mujeres o esclavos alrededor del siglo XIX, la que hemos iniciado con un pequeño esbozo histórico. Hemos echado una mirada a los comienzos de la esclavitud, que se había sido extendiéndose ya en la antigüedad en la época del gran Imperio Romano y Griego. Si antes no hubieran existido los esclavos, probablemente no habríamos admirado las hermosuras de las macizas o casi aterradores pirámides y de otros monumentos que proceden de esa época. La esclavitud podría parecer estar en contradicción con el librepensamiento, que fue sustentado en la antigüedad democrática por los grandes filósofos como Aristóteles, Platón, etc. Como nos señalamos antes, el escollo consistía en su convicción de que los esclavos son solamente unos instrumentos sin habilidad de sentir el dolor o las emociones.

Más adelante hemos hecho el esbozo de la historia de la opresión de la mujer, la que tiene raíces en la prehistoria, en donde la mujer tenía que subordinarse al hombre totalmente o hubiera tenido grandes molestias. Eso perdura hasta hoy en unas cuantas tribus alejadas, por ejemplo en la Amazonia o en Papúa Nueva Guinea, donde predomina hasta la enemistad hacia mujer.

Luego hemos saltado hacia el siglo diecinueve, a la época de la vida de Gertrudis Gómez de Avellaneda, desde cuando las mujeres en América Latina y España empezaban a participar en la creación literaria de manera significativa y trataban de emanciparse. Tras muchos obstáculos, que las mujeres tenían que superar, no dejaron de disuadirse y se convirtieron en las precursoras del feminismo. Hemos focalizado especialmente a Gertrudis Gómez de Avellaneda, que es la escritora femenina más exitosa de esa época, escribiendo sobre la opresiva herencia cultural de sus antepasados. En el siguiente capítulo analizamos la vida y la obra de la propia Gertrudis Gómez, que fueron el exceso del romanticismo y de las situaciones extremas de la vida. No es difícil adivinar que su literatura es un reflejo de su propia vida. En su vida tuvo que superar muchas situaciones difíciles, empezando con la muerte de su padre, luego con la boda repentina de su madre con otro hombre y la mudanza a España. En Europa luego conoció varios escritores importantes como Zorrilla, Bécquer o Víctor Hugo, la mayoría de ellos la influenciaron más tarde. La obra de Gertrudis luego estuvo influida también por su amante de muchos años, Ignacio Cepeda, con quien mantenía una correspondencia bastante íntima que publicó más tarde como una obra de arte. Siempre anheló a ese

hombre, pero el amor de él hacia ella no fue probablemente tan fuerte y, por eso, tenía Gertrudis dos maridos, los cuales murieron ambos. En su vejez tenía en su corazón ya tantos rasguños por culpa de su vida exaltada, que decidió dedicarse a la fe y al mundo espiritual.

En este capítulo también aclaramos la razón, por cual Gertrudis sentía la necesidad de abogar aparte los derechos de la mujer, también los de los negros. Ella procedía de una familia esclavista, donde fue una costumbre tener sirvientes, especialmente esclavos negros. Como iba creciendo en este ambiente muy de cerca, podía hacerse una idea sobre los principios de la sociedad de entonces. Por eso estaba fuertemente en desacuerdo con ese estado y decidió sumirse en la literatura y compartir sus opiniones con el público.

La obra más importante con esta temática fueron *Dos mujeres* y *Sab*, el cual es la obra principal de nuestra investigación. Antes de empezar con la investigación de *Sab* detalladamente, hemos hecho un pequeño esbozo de la teoría literaria de los caracteres y luego hemos aplicado esta teoría a los caracteres de nuestra novela. Hemos llegado a la conclusión de que los caracteres de esta novela realmente pertenecen al género romántico, porque están dibujados como planos y fáciles, a partir de unas cuantas excepciones en el comportamiento de algunos personajes. Por ejemplo, cuando en una situación el generoso y bueno Sab está reflexionando sobre el asesinato.

Después centramos directamente en el análisis de la propia novela, en primer lugar de una manera general y en segundo lugar detalladamente en cada personaje. En el análisis general mencionamos, aparte de las circunstancias de la novela, también algunos críticos literarios, los cuales hacen algunas observaciones interesantes. La observación más controvertida sobre „el llanto artificial para los esclavos negros“ la realizó Richard I. Jackson, que está convencido de que Gertrudis Gómez en realidad no simpatiza en nada con los negros y además le parece que el color de su piel es una señal de inferioridad. Esta declaración está absolutamente en contra del contenido de la obra y del propósito general, con que se había originado. La razón por verlo así es que el protagonista que presenta a los negros esclavizados, no es un negro verdadero, sino un mulato, que desde su juventud cogió los hábitos de los blancos.

Luego nos focalizamos en los personajes particulares y detalladamente analizamos sus motivos, comportamiento, los caracteres, la apariencia y sus propósitos en la obra.

Para finalizar añado mis propios conocimientos de la novela, cuando me parece que los personajes hablan o se comportan en contradicción con la intención de autora. Como un ejemplo indicaría el empeño de persuadir al lector de que todos los hombres son egoístas y dominantes ante las pobres mujeres o los esclavos. Aparte de Sab, el cual es un esclavo, es bueno hasta Carlos de B, el cual es el dueño de grandes propiedades y de gran nombre, conque podría darse el lujo de comportarse mal con las personas más débiles. No obstante no demuestra ninguna marca de egoísmo y es muy benevolente y cariñoso con sus hijas. Por eso no se puede decir que todos los hombres son ansiosos por los bienes y se interesan poco por sus esposas. Por otra parte, hay que tener en cuenta que si Carlos de B hubiera sido dibujado como un personaje negativo, la obra no hubiera cumplido su propósito tan efectivamente.

Lo más importante fue demostrar la diferencia entre la vida idílica de la joven Carlota, la cual tenía todo lo que pudiese pensarse y una vida totalmente retorcida después de la boda con Enrique, llena de sufrimiento emocional, la consiguiente frustración, las pérdidas de los personajes amados y, ante todo, queda sin ninguna posibilidad del escape.

9. Seznam literatury

Odborná literatura

AVELLANEDA, Gertrudis Gómez de. *Sab*. Madrid. Cátedra. Edición núm. 10 de Servera, José de, 2003

CRUZ, María. *Prólogo y notas*. In Gómez de Avellaneda. *Sab*. La Habana. Editorial Arte y Literatura. 1976

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Otroctví v Novém světě od 15. Do 19. Století*. Brno. Nakladatelství Lidové noviny. 2013

MOI, Toril. *Teoría literaria feminista*. Madrid. Cátedra, 1995

SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. *Sab*. Madrid. Cátedra. 2013

Influencia de las poetisas españolas en la literatura. Revista de Madrid, 2. época, tomo II, Imprenta de la Sociedad Literaria y Tipográfica, 1844

T. KUBÍČEK, J. HRABAL, P.A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha. Dauphin, 2013

Internetové prameny

COLTRANE, Scott. *The Micropolitics of Gender in Nonindustrial Societies*. Riverside. University of Carolina, 1992 [online]. [cit. 2014-7-11]. Dostupné z: www.jstor.org

CHANTZOPOULOS, Konstantinos. [Santiago de Chile?]. *Critica.cl*. [online]. *SAB: Un ensayo sobre La pasión, la esclavitud y la identidad en la obra de Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Revista latinoamericana. 2007. [online]. [cit. 2014-7-15]. Dostupné z: <http://critica.cl/literatura/sab-un-ensayo-sobre-la-pasion-la-esclavitud-y-la-identidad-en-la-obra-de-gertrudis-gomez-de-avellaneda>

Harter A. Hugh. *Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Boston: Twayne, K. G, Hall, 1981. [online]. [cit. 2014-7-8]. Dostupné z: www.jstor.org

MATHEUS, John F. *African Footprints in Hispanic-American Literature*. Journal of Negro history. Vol. 23, No. 3. Asociacion for the Study of African American Life and History, Inc. 1938. [online]. [cit. 2014-7-1]. Dostupné z: www.jstor.org

JACKSON, Richard I. *Black phobia in the white aesthetic in the spanish american culture*. Carleton University. Hispania. 1975. [online]. [cit. 2014-7-12]. Dostupné z: www.jstor.org

IBARRA, Rogelia Lily. *Gómez de Avellaneda's Sab: A modernizing project*. USA. Dominican University. Hispania. 2011. [online]. [cit. 2014-7-1]. Dostupné z: www.jstor.org

PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Gómez de Avellaneda*. Caribbean studies. New York: Peter Lang publishing, 2003. ISBN 0-8204-5734-5. [online]. [cit. 2014-6-28]. Dostupné z: google.books.cz

10. Poznámkový aparát

Citace ze sekundární literatury:

Kapitola č. 3, s. 10:

La mujer debe ser mujer, y no traspasar la esfera de los duros e ímprobos destinos reservados al hombre sobre al tierra. Sea enhorabuena poeta, artista; pero nunca sabia. Sea observadora y analice; pero sin tratar por ello de destruir el orden de cosas establecido. Del anhelo de brillar en el mundo literario a la pedantería no suele haber más que un paso, y por mi parte odio cordialmente a las mujeres enciclopedistas, que los inglese llaman *blue-stockins*. No intente la española retratar las fantasías delirantes del drama, ni los cuadros sangrientos de la epopeya y de la novela histórica; pues le falta fuerza para sostener sus melodiosos acentos en el enfático diapasón del primero, y entiende poco de las cosas de la vida real, necesarias para el buen análisis y las descripciones rigurosas de la segunda.

Influencia de las poetisas españolas en la literatura. Revista de Madrid, 2. época, tomo II, Imprenta de la Sociedad Literaria y Tipográfica, 1844, s. 193-194

Kapitola č. 3, s. 11:

En sus obras se rebela contra todo tipo de convención en la vida y en el arte, con que exalta a la libertad en todas sus formas, rinde culto al sentimiento y glorifica a los tipos marginales de la sociedad, como el beduino, el bandito, la aventurera, el proscrito o el esclavo. Y también a la mujer, que ella considera como otra esclava.

SERVERA, José. „Introducción“. In Gómez de Avellaneda. Sab. Madrid. Cátedra, 2013, s. 45

Kapitola č. 4.1, s. 14

Estoy cansada del mundo, de los obsequios, de las calumnias, de la gloria y haste de la vida.

PASTOR, Brídida M. *Fashioning feminism in Cuba and beyond: the prose of Gertrudis Gómez de Avellaneda.* Carribean studies. New York: Peter Lang publishing, 2003. ISBN 0-8204-5734-5, s. 200